

El Castell de Xivert (Alcalà de Xivert, Baix Maestrat). Campanyes d'excavació 2007 i 2008. Primeres valoracions

Neus Arquer*

Ferran Falomir**

Resumen

La intención de esta breve nota es dar a conocer el alcance de los últimos trabajos realizados en el castillo de Xivert, en Castellón. Los sectores excavados recogen básicamente toda la secuencia de la ocupación protohistórica, altomedieval y feudal, llegando a documentar la última fase de su ocupación con finalidades militares durante las guerras civiles del siglo XIX.

Riassunto

Nella seguente notizia si presentano i risultati delle campagne di scavi effettuate tra il 2007 e il 2008 nell'insediamento di el castell de Xivert (Alcalà de Xivert, Baix Maestrat, Castelló). I settori scavati hanno permesso di conoscere le varie occupazione protohistoriche, altomedievale e feudali fino all'ultima occupazione militare nel corso de le guerre civile del secolo XIX.

ANTECEDENTS

El Castell de Xivert (Alcalà de Xivert) representa un dels projectes més ambiciosos que la Diputació, propietària d'aquest, ha encetat pel que fa a l'excavació, consolidació i posada en valor dels castells provincials.

Al 2007 es va redactar des del SIAP un Pla d'Actuació arqueològica per al castell, deutor en forma i contingut del projecte presentat al 2003 sota el títol de "*Documentación, consolidación y excavación del sector norte del recinto superior del castillo de Alcalà de Xivert, Castellón*" a la Conselleria de Cultura. Des d'aquest moment, es venen

realitzant al castell diverses tasques arqueològiques emmarcades en dit pla d'actuació, com son l'excavació de l'aljub d'època templària al setembre del 2007, l'excavació de la plataforma artificial al maig del 2008 i per últim l'excavació del recinte superior del castell que continua portant-se a terme en l'actualitat.

CAMPANYA DEL 2007

Aquesta intervenció es va desenvolupar del 26 de setembre al 22 de novembre del 2007, amb una duració efectiva de dos mesos i va consistir

* Diputació de Castelló. <neusarquer@gmail.com >

** Servei d'Investigacions Arqueològiques i Prehistòriques. Diputació de Castelló. Complex Penyeta Roja, apartat 316. 12080-Castelló de la Plana. <ffalomir@dipc.es>

Figura 1. Restes protohistòriques en procés d'excavació.

en una excavació en extensió al interior de l'aljub templer que va permetre documentar la solució constructiva que se li dona al pis per tal d'evitar les filtracions d'aigua, consistent en una capa de preparació a base de gravetes i per damunt d'aquesta una capa de morter hidràulic. Per altra banda els materials recuperats a les unitats superficials provenien de les diferents fases d'ocupació al recinte superior tal i com era d'esperar.

CAMPANYA DEL 2008

L'any 2008 s'han portat a terme al castell dues intervencions arqueològiques molt dispars entre si, per una banda l'excavació en extensió de l'aljub islàmic localitzat al sud-oest del recinte superior, on la neteja dels sediments superficials dipositats al interior va permetre constatar que ja es trobava excavat amb anterioritat, al mateix temps que es va documentar la solució constructiva del pis de l'aljub i es va realitzar un estudi murari i de revestiments amb la intenció de donar continuïtat

a l'orientació dels estudis previs del castell en arqueologia de la arquitectura.

Per altra banda, des del mes de juliol s'estan efectuat al castell els treballs d'excavació i consolidació del recinte superior, aquestes tasques son la continuació de la intervenció efectuada al 2005 (Falomir, Palmer, 2005) que no va poder assolir els seus objectius inicials al no haver estat creada la infraestructura material adequada, amb una mínima dotació econòmica per a tal efecte. Una vegada corregida aquesta mancança, amb la creació d'una figura d'arqueòleg per a la gestió de les activitats arqueològiques del castell, es va considerar prioritari realitzar una intervenció que fora la continuació a nivell d'execució i plantejaments metodològics de la campanya del 2005.

Tot i que al 2005 ja s'havia pogut obtenir una visió en extensió de la problemàtica estratigràfica al recinte sobirà, la intervenció del 2008 està completant aquesta visió. Als sectors protohistòrics s'ha pogut documentar gran part de la seqüència estratigràfica, amb diverses fases d'ocupació d'època ibèrica i almenys una fase d'ocupació anterior que

actualment es troba en procés d'excavació, probablement datada al Ferro I (a falta de l'estudi de materials). Resten per tant d'excavar les fases del bronze, encara que s'ha pogut detectar la seva presència als estrats localitzats directament per sobre de la roca calcària.

D'altra banda, la pràctica totalitat dels dipòsits arqueològics islàmics i feudals han estat excavats i hem pogut conèixer a la fi la topografia de les estructures feudals del recinte sobirà del castell de Xivert; a la planta de la capella templària ja podem afegir la disposició de les dependències domèstiques vertebrades per un pati empedrat en el qual hem pogut documentar el sistema de recollida d'aigües de l'aljub templari, excavat l'any anterior i en procés de restauració. Durant el procés d'excavació ha estat documentat el continu procés de degradació i espoli al que es va sotmetre les dependències del castell al llarg de l'època moderna

Cal esmentar la última fase d'ús del castell, al segle XIX i en el marc de les guerres civils, on es va reutilitzar el recinte superior per a finalitats militars, enderrocant el que quedava en peu i disposant una infraestructura realitzada en fusta de la qual tan sols ha quedat, repartida uniformement pel pati, la traça negativa del diferents forats on anaven els cabirons que la sustentaven; modificant totalment l'accés a l'aljub medieval i la entrada al recinte superior.

Figura 2. Recinte superior en el període carlista.

APUNT FINAL

El procés d'excavació del recinte superior continua obert i en el moment d'escriure aquesta notícia s'està apunt de tancar la campanya d'aquesta any. La parada serà momentània ja que per a l'inici de l'any venint està previst finalitzar la excavació completa del recinte superior del castell i començar els treballs en altres zones del conjunt del castell i aljama. Una volta acabades les tasques d'excavació al recinte superior s'iniciaran els treballs de publicació, divulgació i posada en valor de les estructures aparegudes, que inclouen un sector del poblat ibèric i les restes feudals.

BIBLIOGRAFIA

BAZZANA, A. (1976): *Problemes d'architecture militaire au Levant espagnol: le chateau d'Alcalá de Chivert*. Châteu-Gaillard. Études de castellologie médiévale. VIIIe Colloque International (Bad-Münstereifel, RFA, 1976), pp. 21-46. Caen.

FALOMIR, F., PALMER, J. (2004-2005): *Primeres valoracions dels treballs d'excavació al sector nord del recinte superior del castell de xivert (Alcalà de Xivert, Baix Maestrat)*. Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló, 24, pp. 421-424. SIAP, Diputació de Castelló. Castelló

HERNÁNDEZ RUANO, J. (2003): *Historia económica de los moriscos valencianos de Xivert. Desarrollo económico y aculturación*. Centre d'estudis del Maestrat, n^o5 de la serie Historia del Maestrat. Benicarlo.

HOFBAUEROVA, V. (2000): *Restauración del castillo de Alcalá de Xivert*. Centro de Estudios del Maestrazgo, n° 64, pp. 61-68. Castelló.

NEUMAIER, J. (2000): *Un nuevo yacimiento de campos de urnas en el arco central mediterráneo: el castell de Xivert*. Revista d'Arqueologia de Ponent, 10, pp. 327-335. Lleida.

NEUMAIER, J., DE ANTONIO, J. M., VIZCAÍNO, D. (1998): *Excavaciones de salvamento en el castell de Xivert (Alcalá de Chivert, Castellón)*. Avance del estudio de las fases pre y

protohistóricas. Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló, 19, pp.195-219. SIAP, Diputació de Castelló. Castelló

VV.AA (1997): *Castell de Xivert 1996-1997, trabajos de investigación y recuperación*, Alcalà de Xivert.

VV.AA (2002): *Castell de Xivert 1997/2001*, Alcalà de Xivert.

VV.AA (2003): *Documentación, consolidación y excavación del sector norte del recinto superior del castill de Alcalá de Xivert, Castellón*. Proyecto de intervención depositado en la sección de patrimonio cultural de la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat valenciana.